

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-352-65>

УДК 378.4:378.014:005.332.2

JEL classification: I23, I28, F02

РЕПІНА Інна

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-9141-0117>

e-mail: inna.riepina@kneu.edu.ua

ВОСТРЯКОВ Олександр

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-9030-6569>

e-mail: oleksandr.vostriakov@kneu.edu.ua

БУДЯЄВ Максим

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-3783-5020>

e-mail: maksym.budiaiev@kneu.edu.ua

ТРЕТЯ МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТУ В КОНТЕКСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬОГО Й НАУКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті досліджено еволюцію та сучасний зміст третьої місії університету в умовах інтернаціоналізації та євроінтеграції системи вищої освіти. Обґрунтовано, що в сучасному європейському освітньому просторі третя місія університету виходить за межі традиційного трансферу знань і набуває інтегруючого характеру, поєднуючи освітню, наукову та соціальну діяльність закладів вищої освіти. Особливу увагу приділено формуванню інклюзивного освітнього й наукового середовища як ключового напрямку реалізації третьої місії в контексті міжнародної співпраці та європейських цінностей. На основі системного та інституційного підходів проаналізовано наукові підходи до трактування третьої місії університету, інтернаціоналізації та соціального виміру вищої освіти. Узагальнено європейські та українські практики реалізації третьої місії, виявлено основні проблеми її інституціоналізації в умовах євроінтеграції. Розроблено авторську концептуальну модель третьої місії університету, у якій третя місія визначена як інституційне ядро, що поєднує процеси інтернаціоналізації та формування інклюзивного освітнього й наукового середовища.

Практична значущість результатів полягає у можливості їх використання під час формування стратегій розвитку університетів, удосконалення політик інтернаціоналізації та впровадження інклюзивних практик у закладах вищої освіти в умовах європейської інтеграції.

Ключові слова: третя місія університету; інтернаціоналізація; євроінтеграція; інклюзивне освітнє середовище; інклюзивне наукове середовище; соціальна відповідальність університетів; вища освіта.

RIEPINA Inna, VOSTRYAKOV Oleksandr, BUDIAIEV Maksym

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

THE THIRD MISSION OF THE UNIVERSITY IN THE CONTEXT OF INTERNATIONALIZATION AND EUROPEAN INTEGRATION: FORMING AN INCLUSIVE EDUCATIONAL AND RESEARCH ENVIRONMENT

The ongoing transformation of higher education systems under the influence of globalization, internationalization, and European integration has led to a fundamental reconsideration of the role of universities in contemporary socio-economic development. In addition to their traditional functions of teaching and research, universities are increasingly expected to contribute to social cohesion, sustainable development, and inclusive growth. Within this context, the concept of the university's third mission has gained particular relevance, reflecting the expanding societal role of higher education institutions and their responsibility toward diverse stakeholders at local, national, and international levels.

The purpose of this article is to provide a theoretical and methodological substantiation of the university's third mission in the context of internationalization and European integration, with a special focus on the formation of an inclusive educational and research environment. The study addresses the growing need to integrate social responsibility and inclusivity into internationalization strategies of universities, especially in countries undergoing European integration processes, such as Ukraine.

The research is grounded in systemic and institutional approaches, which make it possible to conceptualize the third mission as an integrated and cross-cutting institutional function rather than a peripheral or supplementary activity. General scientific methods of analysis, synthesis, abstraction, and logical generalization are applied to examine contemporary academic perspectives on the third mission of universities, internationalization, and the social dimension of higher education. Comparative and structural-functional analysis is used to explore European and Ukrainian practices of implementing the third mission, while content analysis of strategic and policy documents of the European Union and Ukraine allows the identification of key priorities related to inclusivity, openness, and international cooperation.

The findings of the study demonstrate that internationalization should not be interpreted solely as a mechanism for enhancing the global competitiveness and visibility of universities. Instead, it should be closely linked to the social mission of higher education and the principles of inclusivity that underpin the European Higher Education Area and the European Research Area. Inclusive educational and research environments are shown to be a critical outcome of the effective implementation of the third mission, ensuring equal access to education, research participation, academic mobility, and international collaboration for diverse social groups.

An original conceptual model of the university's third mission is proposed, in which the third mission is defined as the institutional core that integrates internationalization processes with the formation of an inclusive educational and research

environment. This model emphasizes the bidirectional relationship between international engagement and social responsibility, highlighting the role of universities as agents of European integration and inclusive development.

The practical significance of the research lies in its potential application for shaping university development strategies, improving internationalization policies, and designing institutional mechanisms aimed at strengthening the third mission of universities. The results may be useful for university administrators, policymakers, and stakeholders involved in higher education reform and European integration processes.

Keywords: *third mission of the university; internationalization; European integration; inclusive educational environment; inclusive research environment; social responsibility of universities; higher education.*

Стаття надійшла до редакції / Received 11.02.2026
Прийнята до друку / Accepted 19.03.2026
Опубліковано / Published 31.03.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Репіна Інна, Востряков Олександр, Будяев Максим

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах трансформації системи вищої освіти, зумовлених процесами глобалізації, інтернаціоналізації та євроінтеграції, зростає значення так званої третьої місії університету, яка виходить за межі традиційних освітньої та науково-дослідної функцій і спрямована на активну взаємодію із суспільством, економікою та міжнародним середовищем. У цьому контексті особливої актуальності набуває формування інклюзивного освітнього й наукового середовища як ключового інструменту забезпечення рівного доступу до знань, мобільності, академічної участі та міжнародної співпраці для широкого кола здобувачів освіти, науковців і стейкхолдерів.

Для університетів країн, що перебувають у процесі європейської інтеграції, зокрема України, інклюзивність освітнього й наукового середовища дедалі більше розглядається не лише як соціальна цінність, а і як системна вимога європейського освітнього та дослідницького простору. Реалізація принципів інклюзії, відкритої науки, гендерної рівності, недискримінації та академічної мобільності є невід'ємною складовою участі університетів у програмах Європейського Союзу, міжнародних дослідницьких мережах та спільних освітніх ініціативах. Водночас на практиці вітчизняні заклади вищої освіти стикаються з фрагментарністю управлінських підходів, обмеженими інституційними спроможностями та відсутністю цілісних моделей інтеграції інклюзивних практик у стратегію інтернаціоналізації та реалізації третьої місії.

Наукова проблема полягає у недостатньому теоретико-методологічному обґрунтуванні взаємозв'язку між третьою місією університету, інтернаціоналізаційними процесами та формуванням інклюзивного освітнього й наукового середовища як системного феномена. Відсутність узгоджених підходів до визначення інклюзивності в контексті міжнародної діяльності університетів ускладнює оцінювання її впливу на конкурентоспроможність закладів вищої освіти, їхню інтеграцію до Європейського простору вищої освіти та Європейського дослідницького простору.

Практична значущість окресленої проблеми зумовлена необхідністю розроблення ефективних управлінських рішень, інституційних механізмів та інструментів університетського менеджменту, спрямованих на посилення третьої місії через інклюзивні формати освітньої, наукової та проектної діяльності. Це, своєю чергою, відповідає актуальним завданням модернізації системи вищої освіти України, підвищення її міжнародної привабливості, забезпечення соціальної згуртованості та сталого розвитку в умовах євроінтеграції та післявоєнного відновлення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика третьої місії університету сформувалася у світовому науковому дискурсі наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття у відповідь на трансформацію ролі університетів у суспільстві знань, інноваційній економіці та соціальному розвитку [1].

Для виявлення загальних тенденцій формування наукового дискурсу щодо третьої місії університетів доцільно звернутися до результатів наукометричного аналізу публікаційної активності та їх цитованості у провідних базах даних. Такий підхід дозволяє простежити динаміку інтересу наукової спільноти до проблематики третьої місії, а також оцінити її інституціоналізацію як самостійного напрямку досліджень у контексті інтернаціоналізації вищої освіти. Відповідні узагальнені результати подано на рис. 1

Наведені на рис. 1 дані відображають еволюцію наукового дискурсу щодо третьої місії університетів та підтверджують зростання дослідницької уваги до цієї проблематики упродовж останніх двох десятиліть. Динаміка кількості публікацій і рівня їх цитування свідчить про поступову інституціоналізацію третьої місії як самостійного напрямку наукових досліджень, що виходить за межі традиційного трактування університету як виключно освітньо-наукової інституції. Посилення публікаційної активності після 2010-х років корелює з активізацією процесів інтернаціоналізації вищої освіти, поширенням європейських політик відкритої науки та зростанням уваги до соціального виміру університетської діяльності, зокрема питань інклюзивності, соціальної відповідальності та взаємодії з широким колом стейкхолдерів

Зафіксовані наукометричні тенденції актуалізують необхідність систематизації теоретичних підходів до осмислення третьої місії університету та виявлення ключових напрямів її концептуального розвитку в

умовах інтернаціоналізації та євроінтеграції. У зв'язку з цим доцільним є аналіз наукових праць, у яких сформовано базові моделі третьої місії, окреслено її соціальний і міжнародний виміри, а також визначено роль університетів у формуванні інклюзивного освітнього й наукового середовища.

Класичні підходи до розуміння функцій університету, зосереджені на освітній і науково-дослідній діяльності, поступово були доповнені концепцією соціальної відповідальності, взаємодії з громадами, бізнесом і державою.

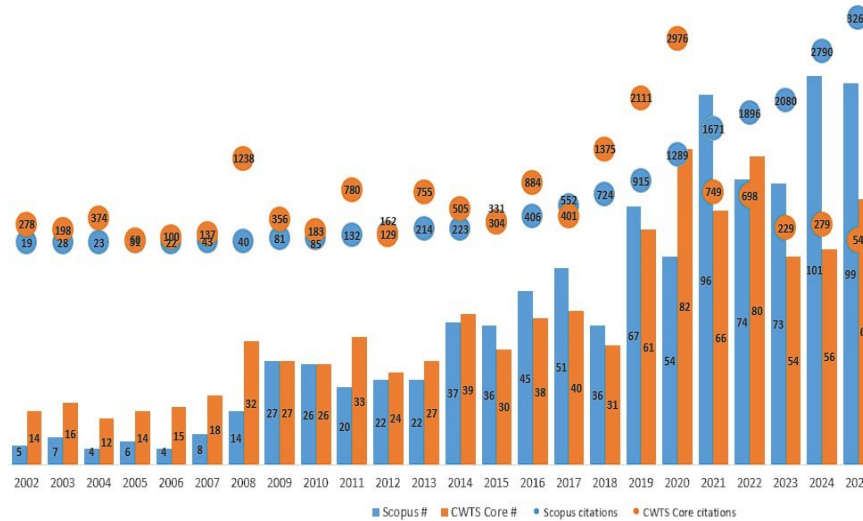

Рис.1. Динаміка кількості наукових публікацій, присвячених третій місії університетів, та їх цитування за даними наукометричних баз даних

Вагомий внесок у формування теоретичних засад третьої місії зробили Б. Кларк, Г. Іцковіч і Л. Лейдесдорф, які у своїх працях заклали основу моделі підприємницького університету та концепції «потрійної спіралі» (університет – держава – бізнес) [2, 3]. Саме у межах цієї парадигми третя місія розглядається як механізм трансферу знань, інновацій та соціального впливу університетів на розвиток територій і економік.

Подальший розвиток теорії третьої місії пов'язаний із роботами П. Бенневорта, А. Зомера, Р. Чарльза, А. Моласа-Гальярта, які акцентували увагу на регіональному вимірі університетської діяльності, залученні місцевих громад і формуванні соціального капіталу [4, 5, 6]. Ці дослідники довели, що університети стають ключовими акторами регіональних інноваційних екосистем, а реалізація третьої місії сприяє підвищенню соціальної згуртованості та інклюзивного розвитку.

У контексті інтернаціоналізації вищої освіти значний внесок у дослідження взаємозв'язку між міжнародною діяльністю університетів і їх соціальною місією зробили Дж. Найт, Г. де Віт [7, 8]. У їхніх працях інтернаціоналізація трактується не лише як академічна мобільність чи участь у міжнародних програмах, а як системна трансформація університетів, що охоплює освітні програми, наукові дослідження, управління та суспільну взаємодію. Науковці підкреслюють, що без інтеграції соціального й інклюзивного виміру інтернаціоналізація втрачає свою стратегічну цінність.

Окремий напрям досліджень присвячено європейському виміру третьої місії, зокрема в межах реалізації політик Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА) та Європейського дослідницького простору (ERA). У працях М. Салмі та У. Тейхлера наголошується, що євроінтеграція стимулює університети до посилення відкритості, соціальної відповідальності та інклюзивності, а третя місія стає інструментом досягнення цілей сталого розвитку та соціальної згуртованості [9, 10].

Проблеми інклюзивного освітнього й наукового середовища у контексті третьої місії висвітлюються у працях дослідників соціальної інклюзії та освітньої політики, зокрема Т. Бут, М. Ейнскоу, які розробили концептуальні підходи до інклюзивної освіти як системної характеристики інституцій [11]. У сучасних дослідженнях інклюзивність розглядається не лише як доступність для осіб з особливими потребами, а як ширше поняття, що охоплює рівність можливостей, культурне різноманіття, гендерну рівність та соціальну справедливість у межах університетського середовища.

В українському науковому просторі питання третьої місії університетів та їх соціальної ролі досліджуються у працях В. Кременя, С. Калашнікової, Ж. Таланової, О. Локшиної, М. Нестерової, В. Усик, Д. Шеренговського та ін. які аналізують трансформацію функцій закладів вищої освіти в умовах європейської інтеграції [12, 13, 14, 15, 16, 17, 18]. Українські дослідники наголошують на необхідності інституціоналізації третьої місії, розроблення механізмів її оцінювання та інтеграції з політиками інтернаціоналізації й сталого розвитку.

ВИДЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Аналіз наукових публікацій свідчить, що питання взаємозв'язку третьої місії університету з формуванням інклюзивного освітнього й наукового середовища в умовах інтернаціоналізації та євроінтеграції залишаються недостатньо систематизованими, особливо в контексті українських університетів. Більшість досліджень зосереджені або на загальнотеоретичних аспектах третьої місії, або на окремих інструментах інтернаціоналізації, без комплексного поєднання соціального, міжнародного та інклюзивного вимірів.

Таким чином, наявні наукові напрацювання формують важливе теоретичне підґрунтя для подальших досліджень, водночас актуалізуючи потребу в розробленні цілісного підходу до реалізації третьої місії університету як інструменту інтернаціоналізації та євроінтеграції, спрямованого на формування інклюзивного освітнього й наукового середовища.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування ролі третьої місії університету в процесах інтернаціоналізації та євроінтеграції системи вищої освіти, а також розроблення концептуальних підходів до формування інклюзивного освітнього й наукового середовища на основі інтеграції соціального, міжнародного та інституційного вимірів діяльності університетів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Упродовж останніх десятиліть у науковому дискурсі відбувалася суттєва трансформація уявлень про роль університету в суспільстві, що зумовило формування та еволюцію концепції його третьої місії. Традиційно університет розглядався як інституція, основними функціями якої є освітня діяльність і проведення наукових досліджень. У межах класичної гумбольдтівської моделі університету взаємодія із суспільством мала опосередкований характер і здійснювалася переважно через підготовку фахівців та продукування наукових знань.

Перший етап формування концепції третьої місії пов'язаний із усвідомленням зростаючої ролі університетів у соціально-економічному розвитку регіонів і країн. У наукових дослідженнях кінця ХХ століття третя місія почала трактуватися як додаткова функція, що доповнює навчання і дослідження та реалізується через трансфер знань, співпрацю з бізнесом і громадою, розвиток інноваційної діяльності. У цей період третя місія здебільшого розглядалася як периферійна діяльність, інституційно відокремлена від основних академічних процесів.

Другий етап еволюції поглядів характеризується переходом від фрагментарного розуміння третьої місії до її інституціоналізації в стратегіях розвитку університетів. У межах концепцій підприємницького університету та моделі «потрійної спіралі» третя місія почала розглядатися як інструмент інтеграції університетів у національні та регіональні інноваційні системи. На цьому етапі акцент було зроблено на економічних ефектах університетської діяльності, зокрема комерціалізації результатів досліджень, розвитку стартапів і партнерств з бізнесом.

Сучасний етап еволюції концепції третьої місії пов'язаний із розширенням її змісту та посиленням соціального виміру. У контексті інтернаціоналізації та євроінтеграції університетів третя місія дедалі частіше трактується як інтегруюча інституційна функція, що поєднує освітню, наукову та соціальну діяльність університету. Вона охоплює не лише економічні аспекти трансферу знань, а й питання соціальної відповідальності, інклюзивності, сталого розвитку та участі університетів у вирішенні суспільно значущих проблем.

Особливістю сучасних підходів є розуміння третьої місії як механізму формування інклюзивного освітнього й наукового середовища, що відповідає цінностям Європейського простору вищої освіти. У цьому контексті третя місія перестає бути «додатком» до основних функцій університету й набуває ролі системоутворювального чинника, який визначає стратегічні орієнтири розвитку закладів вищої освіти та спрямованість їх міжнародної діяльності.

Таким чином, еволюція наукових поглядів на третю місію університету відображає перехід від її периферійного трактування до розуміння як інституційного ядра розвитку університету в умовах інтернаціоналізації та євроінтеграції, що створює концептуальні передумови для подальшого аналізу та обґрунтування авторської моделі.

Отже, сучасні трансформації системи вищої освіти зумовлюють переосмислення ролі університетів у соціально-економічному розвитку суспільства. У цьому контексті третя місія університету формується як інституційна відповідь на зростання суспільних очікувань щодо їх участі у вирішенні соціальних, економічних та культурних проблем. На відміну від традиційних освітньої та науково-дослідної функцій, третя місія орієнтована на активну взаємодію університетів із зовнішнім середовищем, трансфер знань, розвиток партнерств і забезпечення соціальної інклюзії.

В умовах інтернаціоналізації та євроінтеграції третя місія університету набуває нового змісту, оскільки виходить за межі національного простору й інтегрується у європейські освітні та наукові процеси. Інтернаціоналізація розширює можливості університетів у реалізації соціально орієнтованих ініціатив через

участь у міжнародних проєктах, академічну мобільність, спільні освітні програми та мережеву співпрацю. Водночас євроінтеграційні процеси задають нормативні та ціннісні орієнтири, що передбачають дотримання принципів відкритості, рівності доступу, недискримінації та соціальної відповідальності.

Таблиця 1

Еволюція наукових поглядів на третю місію університету

Етап еволюції	Домінуюче розуміння ролі університету	Трагування третьої місії	Ключові характеристики	Обмеження підходу
Класичний (до кінця XX ст.)	Університет як освітньо-наукова інституція	Відсутня як самостійна категорія	Домінування освітньої та наукової функцій; опосередкований зв'язок із суспільством	Ігнорування соціальної ролі університету
Формування концепції третьої місії (1990-ті рр.)	Університет як учасник регіонального розвитку	Додаткова (периферійна) функція	Трансфер знань, співпраця з бізнесом і громадами, проєктна діяльність	Фрагментарність, слабка інтеграція в стратегію ЗВО
Інституціоналізація (2000-ті рр.)	Підприємницький та інноваційний університет	Інструмент економічного розвитку	Комерціалізація досліджень, стартапи, інноваційні екосистеми	Звуження третьої місії до економічних ефектів
Сучасний етап (2010-ті – дотепер)	Університет як соціально відповідальна та відкрита інституція	Інтегруюча інституційна функція	Поєднання освіти, науки, соціальної відповідальності, інтернаціоналізації	Потреба в нових моделях управління та оцінювання
Авторський підхід (у межах дослідження)	Університет як агент євроінтеграції та інклюзивного розвитку	Інституційне ядро розвитку ЗВО	Інтернаціоналізація + соціальний вимір + інклюзивне середовище	Вимагає подальшої емпіричної верифікації

*систематизовано авторами на основі [1-18]

Формування інклюзивного освітнього й наукового середовища є одним із ключових напрямів реалізації третьої місії університетів у європейському контексті. Інклюзивність у цьому випадку розглядається як комплексна характеристика університетського середовища, що охоплює не лише фізичну доступність освітньої інфраструктури, а й забезпечення рівних можливостей участі у навчальній, науковій та проєктній діяльності для різних соціальних груп. Такий підхід передбачає інтеграцію соціального виміру у стратегії розвитку університетів і тісний зв'язок третьої місії з політиками інтернаціоналізації.

Реалізація третьої місії в умовах євроінтеграції вимагає інституційного закріплення відповідних механізмів управління та координації. До них належать створення структур, відповідальних за міжнародну співпрацю, трансфер знань і соціальні ініціативи, розвиток партнерств із органами влади, бізнесом і громадськими організаціями, а також інтеграція інклюзивних принципів у освітні та наукові програми. У цьому контексті університет виступає не лише освітнім і науковим осередком, а й активним суб'єктом соціально-економічного розвитку.

Європейський досвід засвідчує, що ефективна реалізація третьої місії ґрунтується на поєднанні міжнародної відкритості та локальної залученості. Університети, інтегровані в міжнародні освітні та наукові мережі, водночас виконують функцію соціальних хабів на регіональному рівні, сприяючи поширенню знань, інновацій і соціальних практик. Така модель дозволяє забезпечити баланс між глобальними цілями інтернаціоналізації та потребами місцевих спільнот, що є особливо актуальним для університетів у країнах, які перебувають у процесі європейської інтеграції.

Для українських університетів третя місія в контексті інтернаціоналізації та євроінтеграції набуває стратегічного значення. Вона виступає інструментом підвищення конкурентоспроможності закладів вищої освіти, посилення їх міжнародної видимості та водночас механізмом соціальної інтеграції та відновлення. Формування інклюзивного освітнього й наукового середовища на засадах третьої місії створює передумови для сталого розвитку університетів, їх активної участі в європейському освітньому просторі та зміцнення довіри суспільства до інституції університету.

Рис. 1. Третя місія університету в контексті інтернаціоналізації та євроінтеграції

Запропонована авторська модель відображає інтегроване бачення третьої місії університету як інституційного ядра, що поєднує процеси інтернаціоналізації та формування інклюзивного освітнього й наукового середовища. У центрі моделі розміщено третю місію університету, яка виступає системоутворювальним елементом і забезпечує взаємозв'язок між міжнародною діяльністю університету та його соціальною відповідальністю.

Верхній контур моделі репрезентує інтернаціоналізацію як стратегічний напрям розвитку університету, що реалізується через міжнародні освітні програми та академічну мобільність, глобальні партнерства й міжкультурний діалог. Ці елементи формують міжнародний вимір третьої місії, розширюють доступ університету до європейських і світових освітніх та наукових мереж і створюють умови для інтеграції університетської спільноти у Європейський простір вищої освіти та досліджень.

Нижній контур моделі відображає інклюзивне освітнє й наукове середовище як цільовий результат реалізації третьої місії університету. Воно формується через забезпечення рівного доступу до освіти, розвиток соціальної залученості та впровадження інклюзивних ініціатив, спрямованих на розширення участі різних соціальних груп у навчальній, науковій та проєктній діяльності університету. У цьому вимірі третя місія виступає механізмом соціальної інтеграції та реалізації європейського соціального виміру вищої освіти.

Стрілки, що поєднують центральний елемент моделі з її складовими, відображають двосторонній характер взаємодії: інтернаціоналізація посилює потенціал третьої місії через доступ до міжнародних ресурсів і практик, тоді як інклюзивність визначає соціальну спрямованість і суспільну цінність міжнародної діяльності університету. Таким чином, модель демонструє, що третя місія університету не є автономною функцією, а виконує інтегруючу роль, поєднуючи міжнародний та соціальний виміри розвитку закладів вищої освіти.

Запропонована модель може бути використана як аналітичний інструмент для обґрунтування стратегій розвитку університетів у контексті інтернаціоналізації та євроінтеграції, а також як концептуальна основа для формування інклюзивного освітнього й наукового середовища.

Отримані результати дослідження узгоджуються з положеннями сучасних теорій розвитку університетів, у межах яких третя місія розглядається як невід'ємна складова інституційної трансформації закладів вищої освіти в умовах економіки знань. Запропонована авторська модель підтверджує висновки науковців щодо інтегруючої ролі третьої місії, яка поєднує освітню й наукову діяльність університетів із їх соціальною відповідальністю та міжнародною залученістю.

Порівняно з класичними підходами, зосередженими на трансфері знань та інноваційній діяльності університетів, запропонований підхід розширює трактування третьої місії шляхом включення інклюзивного виміру як системної характеристики університетського розвитку. Це положення доповнює результати досліджень, у яких інтернаціоналізація здебільшого аналізується через призму академічної мобільності та міжнародної конкурентоспроможності, без достатнього врахування соціальних наслідків міжнародної діяльності університетів.

Дискусійним залишається питання інституціоналізації третьої місії в системі управління університетами. З одного боку, міжнародний досвід засвідчує ефективність створення спеціалізованих структур і механізмів координації третьої місії, з іншого — надмірна формалізація може призводити до фрагментації діяльності та зниження її інтегрованого характеру. Запропонована модель дозволяє розглядати третю місію не як окремий напрям, а як міжфункціональний процес, інтегрований у стратегії інтернаціоналізації та соціального розвитку університетів.

Окремої уваги потребує співвідношення глобального та локального вимірів реалізації третьої місії. У наукових дискусіях часто підкреслюється ризик домінування глобальних цілей інтернаціоналізації над потребами місцевих спільнот. Результати дослідження свідчать, що саме інклюзивний підхід дозволяє досягти балансу між міжнародною відкритістю університетів і їх соціальною залученістю, що є особливо актуальним для країн, які перебувають у процесі європейської інтеграції.

Водночас слід зазначити обмеження проведеного дослідження, пов'язані з його концептуальним характером та відсутністю емпіричної верифікації запропонованої моделі. Це відкриває перспективи для подальших наукових пошуків, зокрема щодо розроблення показників оцінювання ефективності третьої місії в контексті інтернаціоналізації та аналізу практик формування інклюзивного освітнього й наукового середовища в окремих університетах.

Таким чином, дискусія підтверджує доцільність комплексного підходу до дослідження третьої місії університету, що поєднує міжнародний та соціальний виміри, а також актуалізує необхідність подальшого поглиблення наукових досліджень у цьому напрямі з урахуванням специфіки національних систем вищої освіти.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У ході дослідження обґрунтовано, що третя місія університету в сучасних умовах виступає ключовим інституційним чинником трансформації закладів вищої освіти, що поєднує освітню, наукову та соціальну функції в єдину систему суспільно орієнтованого розвитку. Встановлено, що в контексті інтернаціоналізації

та євроінтеграції третя місія набуває розширеного змісту, виходячи за межі традиційного трансферу знань і включаючи формування інклюзивного освітнього й наукового середовища.

Доведено, що інтернаціоналізація університетів не може розглядатися виключно як інструмент підвищення міжнародної конкурентоспроможності, а має інтегрувати соціальний вимір і принципи інклюзивності, закріплені в європейських політиках вищої освіти. У цьому аспекті третя місія університету виконує інтегруючу роль, забезпечуючи узгодження міжнародної діяльності з потребами суспільства та сприяючи реалізації європейського соціального виміру вищої освіти.

На основі систематизації теоретичних підходів і результатів дослідження розроблено авторську концептуальну модель третьої місії університету, у якій третя місія визначена як інституційне ядро, що поєднує процеси інтернаціоналізації та формування інклюзивного освітнього й наукового середовища. Запропонована модель дозволяє комплексно осмислити роль університетів у сучасних євроінтеграційних процесах і може бути використана як аналітична основа для розроблення стратегій розвитку закладів вищої освіти.

Практична значущість результатів дослідження полягає у можливості їх використання органами управління освітою та адміністраціями університетів під час формування стратегій інтернаціоналізації, розвитку міжнародної співпраці та впровадження інклюзивних ініціатив. Отримані висновки можуть слугувати основою для вдосконалення інституційних механізмів реалізації третьої місії університетів у контексті євроінтеграції.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричною перевіркою запропонованої моделі на основі порівняльного аналізу практик реалізації третьої місії в університетах різних країн, а також із розробленням системи показників оцінювання ефективності третьої місії в умовах інтернаціоналізації. Доцільним є подальше вивчення впливу третьої місії на конкурентоспроможність університетів, соціальну згуртованість та стійкість освітніх систем у процесі європейської інтеграції.

Література

1. Пасічник Н., Ріжняк Р. Університети та суспільство на теренах України XIX – початку XX століття, або третя місія тодішніх університетів. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2022. № 15. С. 154–187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cdk_2022_15_9
2. Clark B. R. *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation*. Oxford : Pergamon Press, 1998. URL: <https://www.sciencedirect.com/book/9780080433545/creating-entrepreneurial-universities>
3. Etzkowitz H., Leydesdorff L. The dynamics of innovation: From National Systems and “Mode 2” to a Triple Helix of university–industry–government relations. *Research Policy*. 2000. Vol. 29, No. 2. P. 109–123. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(99\)00055-4](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(99)00055-4)
4. Benneworth P., Charles D. University–community engagement and regional development. *Higher Education Management and Policy*. 2005. Vol. 17, No. 3. P. 1–17. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/education/higher-education-management-and-policy>
5. Zomer A., Benneworth P. The rise of the university’s third mission. In: Enders J., de Boer H. F., Westerheijden D. F. (eds.). *Reform of Higher Education in Europe*. Rotterdam : Sense Publishers, 2011. P. 81–101. DOI: https://doi.org/10.1007/978-94-6091-555-0_6
6. Molas-Gallart J., Salter A., Patel P., Scott A., Duran X. *Measuring Third Stream Activities: Final Report to the Russell Group of Universities*. Brighton : SPRU, University of Sussex, 2002. URL: <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=measuring-third-stream-activities.pdf>
7. Knight J., de Wit H. Internationalization of higher education: Past and future. *International Higher Education*. 2018. No. 95. P. 2–4. URL: <https://ejournals.bc.edu/index.php/ihe/article/view/10715>
8. Knight J. *Higher Education in Turmoil: The Changing World of Internationalization*. Rotterdam : Sense Publishers, 2008. URL: <https://doi.org/10.1007/978-94-6209-034-7>
9. Salmi J. *The Challenge of Establishing World-Class Universities*. Washington : World Bank, 2009. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/539691468150544722>
10. Teichler U. Internationalisation trends in higher education and the changing role of universities. *European Journal of Education*. 2017. Vol. 52, No. 4. P. 393–409. DOI: <https://doi.org/10.1111/ejed.12220>
11. Booth T., Ainscow M. *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. Bristol : CSIE, 2011. 128 p. URL: <https://www.eenet.org.uk/resources/docs/Index%20English.pdf>
12. Кремень В. Г. *Філософія освіти XXI століття*. Київ : Грамота, 2014. 304 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>
13. Калашнікова С. А. Інтернаціоналізація вищої освіти: виклики та перспективи для України. *Вища освіта України*. 2018. № 3. С. 5–13. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>
14. Таланова Ж. В. *Європейський простір вищої освіти: інституційні трансформації та якість*. Київ : ІВО НАПН України, 2020. URL: <https://ihed.org.ua/publications/>
15. Локшина О. І. Соціальний вимір розвитку вищої освіти в умовах євроінтеграції. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2019. Т. 9. № 2. С. 6–14. URL: <https://doi.org/10.31499/2306-5532.9.2.2019>

16. Нестерова М. О. (ред.). *Третя місія університетів: керівництво з впровадження: методичний посібник*. Суми : Університетська книга, 2025. 126 с. URL: <https://unicom.community/wp-content/uploads/2025/07/University-Third-Mission.pdf>
17. Усик В. Третя місія університетів України в контексті війни та відновлення. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2025. № 2(78). С. 35–43. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-78-35-43>
18. Шеренговський Д. Що таке третя місія університетів і чому вона важлива в час війни? Український католицький університет. 17 жовтня 2024. URL: <https://ucu.edu.ua/news/shho-take-tretya-misiya-universytetiv-i-chomu-vona-vazhlyva-v-chas-vijny/>

References

1. Pasichnyk, N., & Rizhniak, R. (2022). Universityty ta suspilstvo na terenakh Ukrainy KhIKh – pochatku KhKh stolittia, abo tretia misiia todishnikh universytetiv. *Sotsium. Dokument. Komunikatsiia*, (15), 154–187. http://nbuv.gov.ua/UJRN/cdk_2022_15_9
2. Clark B. R. *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation*. Oxford : Pergamon Press, 1998. URL: <https://www.sciencedirect.com/book/9780080433545/creating-entrepreneurial-universities>
3. Etzkowitz H., Leydesdorff L. The dynamics of innovation: From National Systems and “Mode 2” to a Triple Helix of university–industry–government relations. *Research Policy*. 2000. Vol. 29, No. 2. P. 109–123. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(99\)00055-4](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(99)00055-4)
4. Benneworth P., Charles D. University–community engagement and regional development. *Higher Education Management and Policy*. 2005. Vol. 17, No. 3. P. 1–17. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/education/higher-education-management-and-policy>
5. Zomer A., Benneworth P. The rise of the university’s third mission. In: Enders J., de Boer H. F., Westerheijden D. F. (eds.). *Reform of Higher Education in Europe*. Rotterdam : Sense Publishers, 2011. P. 81–101. DOI: https://doi.org/10.1007/978-94-6091-555-0_6
6. Molas-Gallart J., Salter A., Patel P., Scott A., Duran X. *Measuring Third Stream Activities: Final Report to the Russell Group of Universities*. Brighton : SPRU, University of Sussex, 2002. URL: <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=measuring-third-stream-activities.pdf>
7. Knight J., de Wit H. Internationalization of higher education: Past and future. *International Higher Education*. 2018. No. 95. P. 2–4. URL: <https://ejournals.bc.edu/index.php/ihe/article/view/10715>
8. Knight J. *Higher Education in Turmoil: The Changing World of Internationalization*. Rotterdam : Sense Publishers, 2008. URL: <https://doi.org/10.1007/978-94-6209-034-7>
9. Salmi J. *The Challenge of Establishing World-Class Universities*. Washington : World Bank, 2009. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/539691468150544722>
10. Teichler U. Internationalisation trends in higher education and the changing role of universities. *European Journal of Education*. 2017. Vol. 52, No. 4. P. 393–409. DOI: <https://doi.org/10.1111/ejed.12220>
11. Booth T., Ainscow M. *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. Bristol : CSIE, 2011. 128 p. URL: <https://www.eenet.org.uk/resources/docs/Index%20English.pdf>
12. Kremen, V. H. (2014). *Filosofia osvity XXI stolittia*. Kyiv: Hramota, 304 s.
13. Kalashnikova, S. A. (2018). Internatsionalizatsiia vyshchoi osvity: vyklyky ta perspektyvy dlia Ukrainy. *Vyshcha osvita Ukrainy*, (3), 5–13. URL: <https://www.eenet.org.uk/resources/docs/Index%20English.pdf>
14. Talanova, Zh. V. (2020). *Yevropeyskyi prostir vyshchoi osvity: instytutsiini transformatsii ta yakist*. Kyiv: IVO NAPN Ukrainy. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>
15. Lokshyna, O. I. (2019). Sotsialnyi vymir rozvytku vyshchoi osvity v umovakh yevrointehratsii. *Porivnialna profesiina pedahohika*, 9(2), 6–14. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>
16. Nesterova, M. O. (Red.). (2025). *Tretia misiia universytetiv: kerivnytstvo z vprovadzhennia: metodychni posibnyk*. Sumy: Universytetska knyha, 126 s. <https://unicom.community/wp-content/uploads/2025/07/University-Third-Mission.pdf>
17. Usyk, V. (2025). Tretia misiia universytetiv Ukrainy v konteksti viiny ta vidnovlennia. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, 2(78), 35–43. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-78-35-43>
18. Sherenkovskiy, D. (2024, 17 zhovtnia). Shcho take tretia misiia universytetiv i chomu vona vazhlyva v chas viiny? *Ukrainskyi katolytskyi universytet*. <https://ucu.edu.ua/news/shho-take-tretya-misiya-universytetiv-i-chomu-vona-vazhlyva-v-chas-vijny/>